

کورتەیەک لەبارەی ھەولەکانى بە دۆکيومەنتىرىنى مېڙووی رۆزى نامەگەرى كوردى

ن: د.ئىبراھىم خەلیل ئەلۇھەلاف
و: بە دەستكارييەوە – گەمەدى مىشىر

سەربارى ئەوانەى مېڙووی رۆزى نامەگەرى كوردىستانى عىراقيان نووسىيەتەوە، ھەندى كەس ھەبۇون بايەخيان بەو رۆزى نامانە داوه كە لە ھەولىر و سلىمانى و دەھۆك دا دەرچۈن. رۆزى نامەگەرى كوردىستانى جى بايەخى كۆمەلتى تويىزەر بۇوە. ژمارەيەكى زۇرى ئە توپىزەرانە رۆزى (22 نيسانى 1898) بە رووداپىكى دىيارى مېڙووی رۆزى نامە (كوردىستان) دايى، داواى كوردىستانى لە قەلەم دەدەن. رەنگە يەكىك لەوانەى ھەززوو بايەخى بە مېڙووی رۆزى نامە (كوردىستان) دايى، داواى كردىكى (22) نيسانى ھەر سالىك بىرىتە جەزنى رۆزى نامەگەرى كوردىستانى، مامۆستا دكتۇر مارف خەزىنەدار بىن. لە سەرتاتى پەنجاكانى سەھدى رابىددوودا، ژمارەيەك توپىزەر ھەولەكانيان بۇ لىكۆلینەوە مېڙووی رۆزى نامەگەرى كوردى تەرخان كردوو، داوايان كرد ژمارەي رۆزى نامەكان كۆ بىرىنەوە تاكو بە دۆكىيەمنىت بىرىن و يە ئاسانى بەردەست بىرىن و ئامازە بە رۆلىان بىرىت لە كاراكردى رۆشنىري كوردىدا.

لەمبارەيەوە دەكىرى باسى ھەولەكانى مامۆستاي پايەبەر ز (شىخ عەلائەدين سەجادى) بىكىن كە بەشىك لە كتىيەكە (مېڙووی ئەدەبى كوردى)، كە سالى (1952) لە بەغدا بىلاو كرایەوە، بۇ بەدۆكىيەمنىتىرىنى رۆزى نامە گۇفارە كوردىكەن تەرخان كردووە.

بايەخدان بە رۆزى نامەگەرى كوردى درېزەتى ھەبۇوە، لە دەرنجامدا چەندىن كتىپ و لىكۆلینەوە گوتارى لەسەر نوسرابو لە دەرمەدو ناوهەدى عىراقدا. لەم ھەلەمەتەدا كۆمەلتىك توپىزەر و نووسەر و مېڙوونووس بەشدار بۇون، رەنگە دىارتىينيان مامۆستا دكتۇر كەمال مەزھەر و دكتۇر عزەددىن مىستەفا رەسول و دكتۇر مارف خەزىنەدارو دكتۇر ئەحمد عوسمان ئەبوبەكىر و مامۆستا عادل گەرمىانى و دكتۇر فەرھاد پېرىبال و مامۆستا مەممەدى مەلا كەرىم و ... بن. ھەندىك لەوانە كتىيەكى تايىبەتىيان سەبارەت بە رۆزى نامەگەرى كوردى تەرخان كردووە، لېرىشدا دەكىرى ئاوابى ئەندىكىيان بە نموونە بېيىنەمەد:

- 1- مېڙووی رۆزى نامەگەرى كوردى لە عىراقدا - مامۆستا جەبار مەممەد جەبارى - سالى 1975.
- 2- رېبەرى رۆزى نامەگەرى كوردى - مامۆستا جەمال خەزىنەدار - سالى 1973.

شانبەشانى ئەمانە چەندىن نامە خويىندىنى بالا، تايىبەتكارون بە رۆزى نامەگەرى كوردى لەوانەش:

- 1- ماستەرnamە بەرپىز مەممەد وەلىد ئەمەن مەممەد - كۆلۈزى ئاداب - زانكۈي سەلاحەدىن - بەناوى (رۆلى رۆزى نامە گەلاۋىز لە پېشىكەوتى ئەدەبى كوردىدا).

- 2- ماستەرnamە بەرپىز مارف عەلۇمەر - كۆلۈزى ئاداب - زانكۈي بەغدا - بە ناونىشانى (رۆزى نامەگەرى كوردى لە عىراقدا، سەرتاتىكان / 1914 - 1939).

- 3- ماستەرnamە بەرپىز ھۆگر تاھىر تۆفيق - كۆلۈزى ئاداب - زانكۈي سەلاحەدىن - بە ناونىشانى (رۆلى رۆزى نامەگەرى كوردى لە پېشىختىنى ھۇشيارى نەتەوەبى كورد 1919 - 1898).

لە ھەمانكاتدا نابى ھەولەكانى مامۆستا جەمال خەزىنەدار لەم بوارەدا فەراموشىكىر، كاتى سالانى 1973 و 1974، ھەممو ژمارەكانى ھەردوو رۆزى نامە (رۆزى كوردىستان 1922 - 1923) و (بانگى كوردىستان)سى، لە بەغدا بە چاپ گەياندەوە.

له مباره‌یه و به ندهش کاتیک نووسینه‌وهی به شیکی میزرووی روزنامه‌گه‌ری عیراقیم له (1914 – 1958) پی‌اسپی‌دردا له مه‌سوعه‌ی (شارستانی عیراق)، که له لایهن خانه‌ی حوریه‌ی به‌غدا سالی (1958) بلاوکرایه‌وه، له لابه‌ره‌ی (255) تاکو (258) ای نووسینه‌که‌ی خومندا باسم له چالاکی روشنیری کورده عیراقیه‌کان کردوده له و قوئناغه‌دا و ئاماژدم به هنه‌ندئ روزنامه‌و گوئاری کوردى کردوده له وانه‌ش:

1. روزنامه‌ی (بانگ کوردستان) – روزنامه‌یه‌کی زانست، کۆمه‌لایه‌تی، ئەدەبی، هەفتانه بوجو له

سلیمانی ده‌چووه، هەرسی زمانی کوردى و فارسى و تورکى تىدا به‌کارهاتووه – ژماره‌ی يەکەمی له
(2) ای ئابی (1922) دا ده‌چووه – خاوهنى ئیمتیاز و به‌ریوه‌یه‌رەکه‌ی (مسته‌فا پاشای یامولکی)

بوجو.

2. له سلیمانیدا روزنامه‌ی (رۆزی کوردستان) ژماره‌ی يەکەمی له (15) ای تشریین دووه‌می (1922)
ده‌چووه.

3. گوئاری (زاری کرمانجی) ژماره‌ی يەکەمی له (25) ای مايسی (1926) له هەولیئر ده‌چووه –
گوئاریکی کۆمه‌لایه‌تی، ئەدەبی، میزرووی، هونه‌ری مانگانه بوجو، خاوهن و سەرنووسەرەکه‌ی
(حوسین حوزنی مورکیانی) بوجو، رۆئیکی به‌رچاوی هەبوجو له بلاوکردنەوهی هوشیاری نیشمانی
و روشنیری کوردى داو، هەربیه‌ک له گیوموکریانی و عەبدولخالق ئەسیری و شیخ نوری شیخ سالح
و عەبدوللە‌ھمان نوری خان و عەبدولخالق قوتب و فایق بیکه‌س ... کاریان تىدا کردوده و له
ماوهی (6) سالدا تەنها (24) ژماره‌ی لیده‌رچووه.

4. له ئایاری سالی 1954 دا يەکەم ژماره‌ی گوئاری (ھەتاو) له هەولیئر ده‌چووه، گوئاریکی ئەدەبی،
کۆمه‌لایه‌تی، میزرووی و روشنیری بوجو، له مانگیکدا 3 ژماره‌ی به زمانی کوردى ده‌چووه،
خاوهنى ئیمتیاز و به‌ریوه‌یه‌رەکه‌ی نوسينى (گیو موکریانی) بوجو، پاریزه‌ر (ئیبراهیم عەزیز دزفی)
يەکیک له نووسەرەکانی ئەم گوئاره بوجو، کۆمه‌لی ئەدبی و شاعیری وەکو (دكتور ت.ب.مەريوانی،
مەجید ئاسنگەر و شاعیرى ناودار قانع و بشیر مشیر و مەحمدەد تۆفيق وەردی و شاکر فەتاح
هاوشانى چەند قەلەمیکی ژەنانەی وەکو ئەدبیه عەلی و پەریخان و شەھفیقە عەلی و سەبریه
مەحمدەد و حەسیبە مەحمدەد، کاریان تىدا کردوده).

سەرباری ئەمانه ناکرئ هەولەکانی مامۆستا (نەزار جەرجیس) رەچاو نەکەین کە میزرووی روزنامه‌گه‌ری شارى
هەولیئر لە دوو توئی كتیبیکدا له سالی (1988) به ناویشانی (رۆزنامه‌گه‌ری هەولیئر) به چاپگە ياندۇووه. ئەم كتیبە له
(258) لابه‌رە پیکەتەووه باسى سەرجەم ئەو روزنامەو گوئارانە دەکا كە له وەتكە سالی (1926) لهه‌ولیئر
ده‌چوون، واتە باس له ده‌چوونى يەکەمین روزنامه‌ی (زاری کرمانجی) دەکا تا دەگاتە روزنامه‌ی (ھەولیئر) كە له
14) ای ئابی سالی (1987) ده‌چووه.

ھەولیئر له وەتكە (1926) له تاکو كوتايی هەشتاكانی سەددە رابدوو پتر له بىست و پېنج روزنامەو گوئاری کوردى و
عەرەبى، سیاسى و روشنیرى، ئاشکارا نەپەن، لیده‌رچووه، بەلام زۆربىه‌ی ژماره‌کانی ئەم رۆزنامەو گوئارانە تا ئىستا
بىزرن يان لایەنی كەم له چەندىن پەرتوكخانەدا بەرپلاون. نووسەرە كتىبى "رۆزنامە‌گه‌ری هەولیئر" نەيتوانىيە
راستىيەكى گرنگ بىسەلىئى ئەۋىش ئەۋەدە كە باسى زۆر له و كەسانەي کردوده كە بەر له خۆى له رۆزنامە‌گه‌ری
ھەولیئردا کاریان کردوده، بەلام زانىاري ووردى لەباره‌يانەوە نەبوجو و ھەلە زۆرى ھەبوجو نەيتوانىيە لە ناوه‌رۆكى ئەم
رۆزنامانە لە ھەولیئر ده‌چوون بکۈلىتەوە و راڭەيان بىكا. بەلام كتىبەكە لە لایەنیكى دىكەدا بايەخىكى به‌رچاوی ھەمیه
كە جەخت لەسەر دوو لایەن دەگاتەوە سەبارەت بە رۆزنامە‌گه‌ری ھەولیئر، يەکەميان چاپكەردنە لە ھەولیئر، دووه‌مەيشان
ناوه‌يەنانى كۆمه‌لی پېشەنگى رۆزنامە‌گه‌ری ئەو شارەيە، لە پېش ھەمووشياندا (حوسین حوزنی موکریانی) "داماوا"
لەگەن (گیوموکریانی) براکەيدا، ھەندئ نموونەي نووسینه‌كانىشىانى بلاو كردۇتەوە.

مايەی ئامازەپىكىرنە كتىبىي ناوبر او وىنە لايپەرە يەكەمى ئەو رۆزئامەو گۇفارانە بىلەو كردۇتەوە كە باسيان دەكاو
هاوكات ئامازە بە رۆزئامە (الاخلاص) كردۇوە كە لە ھەولىر دەرچووه، ژمارەي يەكەمى لە سەرتاكانى سالى
(1961) لە شارى موسىن چاپكراوه.

باسى لە رۆزئامە يەكەپەرە كردۇوە بەناوى (ھەولىر) كە پېشتر لە موسىن چاپكراوه، مامۆستا (جەمیل رەشید
ئەلعامرى) بەرپەرە بەرپەرسى بۈوهۇ، دەستەي نووسەرانى پېكھاتووه لە (عەبدولەجىد حەسەن) بەرپەرە
مەعاريفى ئەوكاتى ھەولىر، مامۆستا عىزىزدىن فەيزى و خاتتو ئاشتى سەعىد، كە ژمارەي يەكەمى لە (16) ئى كانۇونى
يەكەمى سالى (1950) دەرچووه، بەلام دواتر لە (28) ئى كانۇونى يەكەمى سالى (1953) دا قەددەغە كراوه دواى ئەمەد
(140) ژمارە لىيەرچووه. كاتىكىش لە موسىن چاپكراوه چوارلاپەرە ھەبۈوه، دووانىيان بە كوردى و دووهكە ترى
بە عەرەبى بۈوه.

سەرچاوه: ئىينتەرنېت.

www.alwatanvoice.com